

УДК 340.1:[342.1(=161.2):316.61-027.542]](045)

DOI [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.3\(63\).313505](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.3(63).313505)

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Кириленко В. А.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри публічного управління,

менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: 0000-0002-7413-8809

public_admin@nubip.edu.ua

В умовах повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну утвердження української національної ідентичності як наріжного каменю української державності стало надважливим завданням. Зусилля законодавчої гілки влади за цих умов спрямовані, зокрема, на захист української національної ідентичності. Мета статті – аналіз напрацьованого законодавцем правового підґрунтя формування української національної ідентичності як основи існування української державності в обставинах повномасштабного вторгнення РФ та умовах правового режиму воєнного стану. Завдання дослідження полягають у розгляді процесів законотворення у контексті напрацювання правового забезпечення процесу формування української національної ідентичності. Результати дослідження. Національна ідентичність – світоглядне та політичне явище, яке є основою існування державності та має потужний консолідуючий та мотивуючий суспільний потенціал. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності» (далі – *Закон*) визначив правову основу державної політики у сфері утвердження української національної ідентичності. Вивчення змін, що у ній відбулися після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, дає підстави стверджувати: в Україні зміцнилося розуміння пріоритетного значення, яке має українська національна ідентичність для існування української держави. В статті досліджуються процеси законотворення у контексті правового забезпечення формування української національної ідентичності, обґрунтовується їх системність та цілісність. Висновки. Аналіз змін, яких зазнали після 24 лютого 2022 року Закони України, що формують правову основу державної політики у сфері утвердження української національної ідентичності, засвідчив: зміни до законів почали активно напрацьовуватися після лютого 2024 року; переважну більшість прийнятих законодавцем змін до чинних законів складають правки, що торкаються питань захисту національної ідентичності.

Ключові слова: українська національна ідентичність, державна політика національної ідентичності, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності».

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну утвердження української національної ідентичності як наріжного каменю української державності стало надважливим завданням. Саме на знищення української ідентичності спрямовані збройні та інформаційні удари ворога. Утвердження української національної ідентичності та української громадянської ідентичності є пріоритетним завданням української держави, що має бути належним чином реалізоване на рівні законодавчого забезпечення, публічного управління, функціонування громадського сектору, у сфері освітніх та культурно-мистецьких взаємодій. Аналіз законодавчого підґрунтя цих процесів є необхідною умовою успішного виконання багатовекторних завдань з утвердження та захисту української національної ідентичності у правовому полі України з дотриманням принципів міжнародного права.

© Кириленко В. А.

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування української національної ідентичності в умовах війни неодноразово були предметом вивчення академічної спільноти. О. Кіндратець та Т. Сергієнко (2021) вивчають питання в контексті гібридної війни, інструментами якої росія впродовж тривалого часу намагалася знищити Україну та українців, зазначають, що національна ідентичність є умовою збереження держави в умовах повномасштабного вторгнення (Кіндратець & Сергієнко, 2023). Утвердження національної та громадянської ідентичності обґрунтовується як важливий складник сфери публічного управління (Бородін & Третяк). Дослідники аналізують кейси окремих закладів освіти в контексті формування у здобувачів освіти громадянської та національної ідентичності (Зелена & Мірчук, 2023) можливості окремих освітніх компонент у цьому напрямку (Кириленко К., 2022). В контексті виховання учнівської молоді О. Бялик (2023) здійснює аналіз термінів та державних документів. Водночас аналіз законодавчих основ формування національної української ідентичності та їх активного напрацювання в умовах правового режиму воєнного стану не було предметом окремого вивчення.

Мета статті. Аналіз напрацьованого законодавцем правового підґрунтя формування української національної ідентичності як основи існування української державності в умовах правового режиму воєнного стану. **Завдання дослідження полягають** у розгляді процесів законотворення у контексті напрацювання правового забезпечення процесу формування української національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна ідентичність є одним з різновидів колективних ідентичностей (расових, етнічних, релігійних, гендерних тощо), значення якої у сучасному світі стрімко зростає. Як зазначають дослідники, «у найзагальнішому вигляді під національною ідентичністю розуміють відчуття колективної належності до конкретної національної спільноти, її культури» (Козловець, 2009, с. 57). Національна ідентичність є важливим чинником формування індивідуальної та колективної свідомості, основою суспільної єдності навколо прийняття спільних цінностей, якими є «спільна історія, спільна культура й мова, відчуття необхідності колективного спільного майбутнього як спільної економічної, соціальної, культурної тощо діяльності» (Кириленко В., 2022, с. 35). Як зазначає доктор юридичних наук Р. Зварич, «актуальність вивчення питання національної ідентичності та етнонаціональної політики держави підкреслюється зростаючим рівнем між-етнічних конфліктів, соціальної напруги та необхідністю побудови інклюзивного та багатокультурного суспільства» (Зварич, 2023).

У сучасному гетерогенному світі національна ідентичність розуміється, за влучним спостереженням американського філософа Ф. Фукуями, який належить до ста провідних інтелектуалів світу за рейтингом часописів «Prospect Magazine» та «Foreign Policy» (*The Prospect/FP Top 100...*), як інклюзивне утворення, що формує політичну націю. У праці «Ідентичність. Потреба в гідності та політика скривдженості» Ф. Фукуяма зазначає, що національна ідентичність «має вирішальне значення для збереження сучасного політичного устрою», її «можна створити на основі ліберальних та демократичних цінностей та спільного досвіду, який стане сполучною тканиною й дозволить процвітати багатонаціональним суспільствам» (Фукуяма, 2020, с. 125). Водночас у творі обґрунтовано: «крайній випадок, до чого може призвести відсутність національної ідентичності, – це розпад держави та громадянська війна ... Але навіть без цього слабка національна ідентичність призводить до інших серйозних проблем з безпекою» (Фукуяма, 2020, с. 125).

Тож національна ідентичність – світоглядний та водночас політичний феномен, який є основою існування державності, запорукою успішного державного управління. Вона має потужний консолідуючий та мотивуючий суспільний потенціал. Об'єднання громадян на основі спільно сповідуваних принципів національної єдності стало життєво необхідною умовою як індивідуального, так і колективного існування після повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України та введення в дію Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (Верховна Рада України, 2015, 12 травня). Питання національної ідентичності стало ключовим питанням національної безпеки, пріоритетним напрямом державної політики.

З цих міркувань зросла увага до напрацювання правової основи політики формування та захисту української національної ідентичності. 13 грудня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності» (далі – *Закон*) (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня). Прийняття цього Закону стало наслідком єдності політичних візій національної ідентичності, що активно обговорювалися в різних громадсько-політичних колах. Єдність як мета державної політики в сфері утвердження національної ідентичності зафіксована ст. 4 Закону. В загальних положеннях Закону визначені ключові терміни: «українська громадянська ідентичність – стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством» (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня) та «українська національна

ідентичність – стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня). Закон визначає засади державної політики утвердження української національної ідентичності та її правову основу. Згідно зі ст. 3 *Закону* такими документами є: Конституція України (Верховна Рада України, 1996), Закон України «Про національну безпеку України» (Верховна Рада України, 2018, 21 червня), Закон України «Про освіту» (Верховна Рада України, 2017, 5 вересня), Закон України «Про закордонних українців» (Верховна Рада України, 2004), Закон України «Про волонтерську діяльність» (Верховна Рада України, 2011), Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» (Верховна Рада України, 2015, 9 квітня), Закон України «Про основи національного спротиву» (Верховна Рада України, 2021, 16 липня) (Закони перелічені у порядку, визначеному законодавцем).

Хронологія прийняття встановлених *Законом* (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня) у якості правової основи державної політики утвердження національної ідентичності Законів України охоплює практично двадцятирічний період становлення новітньої української державності (від 1996 по 2022 рік, якщо додати рік прийняття самого *Закону*). Це є підтвердженням того, що увага українського суспільства та державних інституцій впродовж цих років була серед іншого спрямована і на формування української національної ідентичності, впродовж тривалого часу відбувалося напрацювання правового підґрунтя її утвердження та захисту, до цього процесу був активно долучений громадський сектор та культурно-мистецьке середовище.

Повномасштабне вторгнення військ РФ в Україну 2022 року не лише пришвидшило прийняття *Закону*, але й стимулювало до активного доопрацювання наявної законодавчої бази, створення якої інтенсифікувалося після початку російської агресії 2014 року (з семи перелічених Законів чотири було прийнято після 2014 року).

Проаналізуємо зміни до окремих законів (які визначені *Законом* (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня) як правова основа державної політики у питаннях національної ідентичності), що були внесені законодавцем після повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року.

Закон «Про національну безпеку України» (Верховна Рада України, 2018, 21 червня) був прийнятий 2018 року та зазнав правок у 2020 (три правки) та 2021 (чотири зміни) рр. Після 24 лютого 2022 року мав лише дві правки, у зв'язку з прийняттям у грудні 2022 *Закону* України, що регулює діяльність медіа (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня), та квітні 2023 року після прийняття змін до *Закону* України, який спрямований на захист державного кордону України (Верховна Рада України, 2023, 24 лютого).

Найбільшу кількість правок має Закон України «Про освіту» (Верховна Рада України, 2017, 5 вересня), що є прямим свідченням важливості освітянської сфери для утвердження, пропагування та захисту української національної ідентичності. Закон України «Про освіту» був прийнятий 2017 року, має 18 правок до 2022 року та 15 правок після дати повномасштабного вторгнення (7 правок 2022 року, 6 правок 2023 року та 2 правки 2024 року). Зміни до *Закону* 2022 року мали місце у березні після прийняття *Закону* України, що врегульовує надання державних гарантій в умовах воєнного стану (Верховна Рада України, 2022, 15 травня), та *Закону* України, яким передбачено вдосконалення питань соціального захисту ветеранів війни (Верховна Рада України, 2022, 24 березня); у квітні після прийняття *Закону* України, який спрямований на вдосконалення національної системи кваліфікацій (Верховна Рада України, 2022, 1 квітня. *Про внесення змін до деяких...*); у червні у зв'язку з прийняттям *Закону* України, що врегульовує функціонування інтегрованих інформаційних систем в освіті (Верховна Рада України, 2022, 27 липня), та *Закону* України, який спрямований на захист польських громадян, що перебувають в Україні (Верховна Рада України, 2022, 28 липня). Зміни до *Закону* «Про освіту» 2023 року відбулися у грудні, після прийняття *Закону* України, що врегульовує питання створення Національного військового меморіального комплексу (Верховна Рада України, 2023, 8 грудня. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення...*), та *Закону* України, що торкається врегулювання прав національних меншин (Верховна Рада України, 2023, 8 грудня. *Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування...*); листопаді, після прийняття змін до *Закону* України, яким передбачалось визнання результатів навчання тих осіб, які проживали на тимчасово окупованих територіях України та мали бажання здобувати освіту далі в Україні (Верховна Рада України, 2023, 21 листопада); червні, у зв'язку з прийняттям *Закону* України, який врегульовує окремі питання надання освітніх послуг в умовах правового режиму воєнного стану (Верховна Рада України, 2023, 10 червня); травні, після прийняття *Закону* України, спрямованого на покращення якості вищої освіти (Верховна Рада України, 2023, 2 травня). Зміни до *Закону* у 2024 році (станом на липень місяць) мали місце у червні, після прийняття *Закону* України, який врегульовує питання функціонування в Україні англійської мови (Верховна Рада України, 2024, 4 червня), та травні

у зв'язку з прийняттям Закону України, яким передбачено вдосконалення підготовки громадян України до служби у війську (Верховна Рада України, 2024, 22 травня). Зазначені правки не є вичерпним переліком внесених до Закону змін після повномасштабного вторгнення. Вказані лише ті правки, які прямо чи опосередковано торкаються питань захисту національної ідентичності. Слід зазначити, що такі правки визначають переважну більшість змін до Закону (з семи правок 2022 року лише одна була пов'язана зі змінами державної статистичної діяльності; з восьми внесених впродовж 2023–2024 років правок перелічено сім, лише одна правка мала на меті врегулювати питання надання та використання освітянам відпусток).

Закон України «Про закордонних українців» (Верховна Рада України, 2004), прийнятий 2004 року, мав одну правку 2012 року та одну зміну після повномасштабного вторгнення у грудні 2022 року у зв'язку з прийняттям Закону (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня).

Закон «Про волонтерську діяльність» (Верховна Рада України, 2011) прийнятий 2011 року. Він мав дві зміни до 2014 року, сім змін від 2014 року до повномасштабного вторгнення (вони пов'язані зі змінами, яких зазнала сама волонтерська діяльність), мав чотири зміни 2022 року. Зміни, що мали місце у липні та серпні 2022 року були пов'язані з необхідністю підтримки волонтерської діяльності та підвищення доступності медичної та реабілітаційної допомоги. У грудні того ж року Закон «Про волонтерську діяльність» був змінений у зв'язку з прийняттям Закону (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня) та Закону України «Про медіа» (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня).

Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» (Верховна Рада України, 2015, 9 квітня) був змінений лише раз, у травні 2023 року у зв'язку з прийняттям Закону України, яким була запроваджена заборона російської імперської пропаганди та врегульована деколонізація топонімів (Верховна Рада України, 2023, 21 березня).

Закон України «Про основи національного спротиву» (Верховна Рада України, 2021, 16 липня) із шести наявних правок має п'ять, які були внесені до тексту Закону після лютого 2022 року. У квітні 2022 року – у зв'язку з прийняттям Закону України, яким передбачені зміни до інших законодавчих актів в частині вдосконалення забезпечення Сил оборони (Верховна Рада України, 2022, 1 квітня. *Про внесення змін до Закону...*), зміни у травні 2022 року обумовлені Законом України, який передбачає збільшення сфери застосування Сил територіальної оборони (Верховна Рада України, 2022, 3 травня), зміни Закону у грудні 2022 року визначив Закон України «Про медіа» (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня), у квітні 2023 року – прийняття Закону України, який спростив доступ до правничої допомоги на безоплатні основі (Верховна Рада України, 2023, 10 квітня), у травні 2024 року – прийняття Закону України, яким передбачено підвищення якості підготовки громадян України до служби у війську (Верховна Рада України, 2024, 22 травня).

Висновки та напрями подальших досліджень. Нагальна необхідність захисту української державності та її наріжного каменю – української національної ідентичності – стали особливо актуальними в умовах повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну. 13 грудня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності» (Верховна Рада України, 2022, 13 грудня). *Законом* встановлена правова основа політики утвердження української національної ідентичності, зафіксована тяглість законодавчої роботи щодо підтримки та розвитку політики національної ідентичності, яка активно напрацьовувалася до ухвалення цього Закону. Розробка правового підґрунтя державної політики української національної ідентичності в умовах правового режиму воєнного стану була активною та результативною, це підтверджують правки, які проаналізовано в ході проведення дослідження. Аналіз 28 змін, що їх зазнали після 24 лютого 2022 року Закони України, які формують державну політику української національної ідентичності, засвідчив: обставини повномасштабного вторгнення РФ до України та запровадження у зв'язку з цим правовий режим воєнного стану спонукав до активної розробки законодавчого підґрунтя державної політики української національної ідентичності, яка є основою української державності. Здійснений аналіз законодавчої бази в частині поправок, які були внесені законодавцем в Закони України, що визначені *Законом* як правові основи політики української національної ідентичності, засвідчив: 1) зміни до законів почали активно напрацьовуватися після лютого 2024 року, це підтверджує, зокрема, аналіз правок до Закону України «Про основи національного спротиву» (Верховна Рада України, 2021, 16 липня); 2) переважну більшість прийнятих законодавцем змін до чинних Законів складають правки, що торкаються питань захисту національної ідентичності, що, зокрема, засвідчує аналіз правок до Закону України «Про освіту» (Верховна Рада України, 2017, 5 вересня).

Предметом подальшого аналізу має стати вивчення змін, яких зазнали інші Закони України після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, в частині формування державної політики утвердження української національної ідентичності.

Kyrylenko V. Legislative framework for the formation state policy of Ukrainian national identity under the legal regime of martial law

In the context of the full-scale Russian invasion of Ukraine, the establishment of the Ukrainian national identity as the cornerstone of Ukrainian statehood, and thus the main target of Russian aggression, has become a crucial task. Legislative efforts under these conditions are directed towards the protection of Ukrainian national identity. The purpose of the article is to analyze the legislative groundwork established by lawmakers for the formation of Ukrainian national identity as the basis for Ukrainian statehood under the legal regime of martial law. The objectives of the study are to examine the lawmaking processes in the context of developing the legal basis for the process of formation of the Ukrainian national identity. Results of the study. National identity is an inclusive ideological and political concept that forms the core of statehood. It has a powerful potential to consolidate and motivate the society. The Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Field of Building Ukrainian National and Civil Identity" (hereinafter referred to as "the Law") defined the legal framework of the national policy of strengthening Ukrainian national identity. The study of the changes that have taken place in said policy after Russia's full-scale invasion of Ukraine allows to assert that Ukraine has established an understanding of the utmost importance of Ukrainian national identity in the very existence of the Ukrainian state. The article analyzes the lawmaking processes in the context of the legal framework for the formation of the Ukrainian national identity, substantiating their systematic nature and integrity. Conclusions. The analysis of the amendments made to the laws of Ukraine after February 24, 2022, has shown that the legal regime of martial law prompted the active development of the legislative framework for Ukrainian national identity, which is the basis of Ukrainian statehood. The analysis of the legislative framework in terms of amendments to the Ukrainian laws, defined by the Law as legal bases of the national policy of affirming Ukrainian national identity, showed that amendments began to be actively developed after February 2024; the vast majority of amendments to existing laws are amendments related to the protection of national identity.

Key words: Ukrainian national identity, state national identity policy, Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Field of Building Ukrainian National and Civil Identity».

Література:

1. Антонюк Р. Національна самосвідомість публічного управлінця як чинник сучасного державотворення. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5 (33). С. 45–65.
2. Бородин Є., Третяк Я. Ініціалізація громадянської ідентичності молоді в публічному управлінні. *Державне будівництво*. 2023. Т. 1. № 33. С. 163–173.
3. Бялик О. В. Формування національної та громадянської ідентичності молоді в умовах сучасних викликів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 209. С. 29–33.
4. Зварич Р. В. Національна ідентичність та етнонаціональна політика держави: проблеми взаємодії у глобалізованому суспільстві. *Академічні візії*. 2023. № 24. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1048> (дата звернення: 12.07.2024).
5. Зелена О. Я., Мірчук І. Л. Громадянська ідентичність студентської молоді під час війни (кейс Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка). *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 12–17.
6. Кириленко В. А. Національна ідентичність та її вплив на суспільну консолідацію і ефективність публічного управління. *Питання культурології*. 2022. № 39. С. 32–39.
7. Кириленко К. М. Формування української ідентичності в процесі викладання курсу «Філософія» в закладі вищої освіти за умов воєнного стану. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 10–15.
8. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Особливості формування ідентичності українців в умовах гібридної війни. *Politicus*. 2021. № 1. С. 40–46.
9. Кіндратець О. М., Сергієнко, Т. І. Національна ідентичність як умова збереження та зміцнення державного суверенітету. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2023. № 35–36. С. 78–89.
10. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо визнання результатів навчання осіб, які проживали на тимчасово окупованій території України : Закон України від 21.11.2023 р. № 3482-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3482-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).

13. Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах : Закон України від 08.12.2023 р. № 3504-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
14. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
15. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти : Закон України від 02.05.2023 р. № 3062-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3062-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення системи підготовки громадян України до військової служби : Закон України від 22.05.2024 р. № 3724-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3724-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
17. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти : Закон України від 27.07.2022 р. № 2457-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2457-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» : Закон України від 24.03.2022 р. № 2153-IX. Дата оновлення: 13.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2153-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення будівництва та експлуатації Національного військового меморіального кладовища : Закон України від 08.12.2023 р. № 3505-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3505-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України : Закон України від 24.02.2023 р. № 2952-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги : Закон України від 10.04.2023 р. № 3022-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3022-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій : Закон України від 01.04.2022 р. № 2179-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
23. Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо вдосконалення порядку комплектування і соціального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад : Закон України від 01.04.2022 р. № 2170-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2170-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
24. Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій : Закон України від 03.05.2022 р. № 2237-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2237-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
25. Про внесення зміни до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про освіту» щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану : Закон України від 10.06.2023 р. № 3143-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3143-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
26. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 12.07.2024).
27. Про встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України : Закон України від 28.07.2022 р. № 2471-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
28. Про закордонних українців : Закон України від 04.03.2004 р. № 1582-IV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15> (дата звернення: 12.07.2024).
29. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 р. № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-IX#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
30. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії : Закон України від 21.03.2023 р. № 3005-IX. Дата оновлення: 15.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
31. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. Дата оновлення: 11.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
32. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 12.07.2024).

33. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 27.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
34. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. Дата оновлення: 20.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20> (дата звернення: 12.07.2024).
35. Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
36. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 30.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
37. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті : Закон України від 9.04.2015 р. № 314-VIII. Дата оновлення: 27.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
38. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності та політика скривдженості / пер. з англ. Т. Сахно. Київ : Наш формат, 2020. 192 с.
39. The Prospect/FP Top 100 Public Intellectuals. URL: <https://www.infoplease.com/culture-entertainment/prospectfp-top-100-public-intellectuals> (дата звернення: 12.07.2024).

References:

1. Antonyuk R. (2024). Natsional'na samosvidomist' publicnoho upravlintsya yak chynnyk suchasnoho derzhavotvorennya [National identity of a public manager as a factor of modern state-building]. *Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi*. No 5 (33). S. 45–65. [in Ukrainian]
2. Borodin Ye., Tretyak Ya. (2023). Initsializatsiya hromadyans'koyi identychnosti molodi v publicnomu upravlinni [Initialization of civic identity of youth in public administration]. *Derzhavne budivnytstvo*. T. 1. No 33. S. 163–173. [in Ukrainian]
3. Byalyk O. V. (2023). Formuvannya natsional'noyi ta hromadyans'koyi identychnosti molodi v umovakh suchasnykh vyklykiv [Formation of the national and civic identity of the youth in the conditions of modern challenges]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky*. No 209. S. 29–33. [in Ukrainian]
4. Zvarych R. V. (2023). Natsional'na identychnist' ta etnonatsional'na polityka derzhavy: problemy vzayemodiyi u hlobalizovanomu suspil'stvi [National identity and ethno-national policy of the state: problems of interaction in a globalized society]. *Akademichni vizyyi*. No 24. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1048>. [in Ukrainian]
5. Zelena O. Ya., Mirchuk I. L. (2023). Hromadyans'ka identychnist' student-s'koyi molodi pid chas viyny (keys Drohobys'tkoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni Ivana Franka) [Civic identity of students during the war (the case of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University)]. *Rehional'ni studiyi*. No 34. S. 12–17. [in Ukrainian]
6. Kyrylenko V. A. (2022). Natsional'na identychnist' ta yiyi vplyv na suspil'nu konsolidatsiyu i efektyvnist' publicnoho upravlinnya [National identity and its influence on social consolidation and efficiency of public administration]. *Pytannya kul'turolohiyi*. No 39. S. 32–39. [in Ukrainian]
7. Kyrylenko K. M. (2022). Formuvannya ukrayins'koyi identychnosti v protsesi vykladannya kursu «Filosofiya» v zakladi vyshchoyi osvity za umov voyennoho stanu [Formation of Ukrainian Identity in 'Philosophy' Course Teaching in Tertiary Education Institution under Martial Law]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv*. No 3. S. 10–15. [in Ukrainian]
8. Kindratets' O. M., Serhiyenko T. I. (2021). Osoblyvosti formuvannya identychnosti ukrayintiv v umovakh hibrydnoyi viyny [Peculiarities of the formation of identity of Ukrainians in conditions of a hybrid war]. *Politicus*. No 1. S. 40–46. [in Ukrainian]
9. Kindratets' O. M., Serhiyenko T. I. (2023). Natsional'na identychnist' yak umova zberezheniya ta zmitsnennya derzhavnoho suverenitetu [National identity as a condition for the preservation and strengthening of state sovereignty]. *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Istoriya. Politolohiya*. No 35–36. S. 78–89. [in Ukrainian]
10. Kozlovets' M. A. (2009). Fenomen natsional'noyi identychnosti: vyklyky hlobalizatsiyi: monohrafiya [The phenomenon of national identity: challenges of globalization: monograph]. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka. 558 s. [in Ukrainian]
11. Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine], June 28, 1996, No 422/96-VR). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukrainian]
12. Zakon Ukrainy 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo vyznannya rezul'tativ navchannya osib, yaki prozhyvaly na tymchasovo okupovaniy terytoriyi Ukrainy' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on recognition of educational results of persons residing in the temporarily occupied territory of Ukraine'], November 21, 2023, № 3482-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3482-20#Text>. [in Ukrainian]

13. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo vrakhuvannya ekspertnoyi otsinky Rady Yevropy ta yiyi orhaniv stosovno prav natsional'nykh menshyn (spil'not) v okremykh sferakh' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on taking into account the expert assessment of the Council of Europe and its bodies regarding the rights of national minorities (communities) in certain areas'], December 8, 2023, № 3504-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>. [in Ukrainian]
14. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo derzhavnykh harantiy v umovakh voyennoho stanu, nadzvychnoyi sytuatsiyi abo nadzvychnoho stanu' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on state guarantees under martial law, state of emergency or state of emergency'], March 15, 2022, № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>. [in Ukrainian]
15. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Higher Education Quality Assurance'], May 2, 2023, № 3062-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3062-20#Text>. [in Ukrainian]
16. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo udoskonalennya systemy pidgotovky hromadyan Ukrayiny do viys'kovoyi sluzhby' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the improvement of the system of training Ukrainian citizens for military service'], May 22, 2024, № 3724-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3724-20#Text>. [in Ukrainian]
17. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo funktsionuvannya intehrovanykh informatsiynykh system u sferi osvity' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on functioning of integrated information systems in the field of education'], July 27, 2022, № 2457-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2457-20#Text>. [in Ukrainian]
18. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny u zv'yazku z vnesennyam zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro status veteraniv viyny, harantiyi yikh sotsial'noho zakhystu»' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in connection with the Amendments to the Law of Ukraine 'On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection'], March 24, 2022, № 2153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2153-20#Text>. [in Ukrainian]
19. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo zabezpechennya budivnytstva ta ekspluatatsiyi Natsional'noho viys'kovoho memorial'noho kladovyshcha' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on ensuring the construction and operation of the National Military Memorial Cemetery'], December 8, 2023, № 3505-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3505-20#Text>. [in Ukrainian]
20. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo zakhystu derzhavnogo kordonu Ukrayiny' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the protection of the state border of Ukraine'], February 24, 2023, № 2952-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-20#Text>. [in Ukrainian]
21. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo sproshchennya dostupu do bezoplatnoyi pravnychoyi dopomohy' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on simplifying access to free legal aid'], April 10, 2023, № 3022-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3022-20#Text>. [in Ukrainian]
22. Закон України 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo funktsionuvannya natsional'noyi systemy kvalifikatsiy' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the functioning of the national system of qualifications'], April 1, 2022, № 2179-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20#Text>. [in Ukrainian]
23. Закон України 'Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro osnovy natsional'noho sprotyvu» shchodo vdoskonalennya poryadku komplektuvannya i sotsial'noho zabezpechennya Syl terytorial'noyi oborony Zbroynykh Syl Ukrayiny ta dobrovol'chykh formuvan' terytorial'nykh hromad' [Law of Ukraine 'On Amendments to the Law of Ukraine "On the Basics of National Resistance" regarding the improvement of the order of staffing and social security of the Territorial Defense Forces of the Armed Forces of Ukraine and voluntary formations of territorial communities'], April 1, 2022, № 2170-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2170-20#Text>. [in Ukrainian]
24. Закон України 'Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro osnovy natsional'noho sprotyvu» shchodo nadannya mozhlyvosti terytorial'niy oboroni vykonuvaty zavdannya v rayonakh vedennya voyennykh (boyovykh) diy' [Law of Ukraine 'On Amendments to the Law of Ukraine "On the Basics of National Resistance" regarding enabling the territorial defense to carry out tasks in the areas of military (combat) operations'], May 3, 2022, № 2237-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2237-20#Text>. [in Ukrainian]

25. Zakon Ukrainy 'Pro vnesennya zminy do rozdilix XII «Prykintsevi ta perekhidni polozhennya» Zakonu Ukrayiny «Pro osvitu» shchodo vrehulyuvannya okremykh pytan' osvith'oyi diyal'nosti v umovakh voyennoho stanu' [Law of Ukraine 'On Amendments to Chapter XII of "Final and Transitional Provisions" of the Law of Ukraine "On Education" regarding the regulation of certain issues of educational activity under martial law'], June 10, 2023, № 3143-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3143-20#Text>. [in Ukrainian]
26. Zakon Ukrainy 'Pro volonters'ku diyal'nist'' [Law of Ukraine 'On Volunteering'], April 19, 2011, № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>. [in Ukrainian]
27. Zakon Ukrainy 'Pro vstanovlennya dodatkovykh pravovykh ta sotsial'nykh harantiy dlya hromadyan Respubliki Pol'shcha, yaki perebuvayut' na terytoriyi Ukrayiny' [Law of Ukraine 'On establishment of additional legal and social guarantees for citizens of the Republic of Poland staying on the territory of Ukraine'], July 28, 2022, № 2471-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-20#Text>. [in Ukrainian]
28. Zakon Ukrainy 'Pro zakordonnykh ukrayintsev' [Law of Ukraine 'On Ukrainians Worldwide'], March 4, 2004, № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15>. [in Ukrainian]
29. Zakon Ukrainy 'Pro zastosuvannya anhliys'koyi movy v Ukrayini' [Law of Ukraine 'On the use of the English language in Ukraine'], June 4, 2024, № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-IX#Text>. [in Ukrainian]
30. Zakon Ukrainy 'Pro zasudzhennya ta zaboronu propahandy rosiys'koyi impers'koyi polityky v Ukrayini i dekolonizatsiyu toponimiyi' [Law of Ukraine 'On the Condemnation and Prohibition of Propaganda of Russian Imperial Policy in Ukraine and the Decolonization of Toponymy'], March 21, 2023, № 3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>. [in Ukrainian]
31. Zakon Ukrainy 'Pro media' [Law of Ukraine 'On media'], December 13, 2022, № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>. [in Ukrainian]
32. Zakon Ukrainy 'Pro natsional'nu bezpeku Ukrayiny' [Law of Ukraine 'On National Security of Ukraine'], June 21, 2018, № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. [in Ukrainian]
33. Zakon Ukrainy 'Pro osvitu' [Law of Ukraine 'On education'], September 5, 2017, № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian]
34. Zakon Ukrainy 'Pro osnovy natsional'noho sprotyvu' [Law of Ukraine 'On the foundations of national resistance'], July 16, 2021, № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>. [in Ukrainian]
35. Zakon Ukrainy 'Pro osnovni zasady derzhavnoyi polityky u sferi utverdzhennya natsional'noyi ta hromadyans'koyi identychnosti' [Law of Ukraine 'On the Basic Principles of State Policy in the Field of Building Ukrainian National and Civil Identity'], December 13, 2022, № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>. [in Ukrainian]
36. Zakon Ukrainy 'Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu' [Law of Ukraine 'On legal regime of martial law'], May 12, 2015, № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. [in Ukrainian]
37. Zakon Ukrainy 'Pro pravovyy status ta vshanuvannya pam'yati bortsiv za nezalezhnist' Ukrayiny u XX stolitti' [Law of Ukraine 'On the Legal Status and Honoring the Memory of Fighters for Ukraine's Independence in the Twentieth Century'], April 9, 2015, № 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>. [in Ukrainian]
38. Fukuyama F. (2020). Identychnist'. Potreba v hidnosti ta polityka skryvdzhenosti [Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition] / per. z anhli. T. Sakhno. Kyiv : Nash format. 192 s. [in Ukrainian]
39. The Prospect/FP Top 100 Public Intellectuals. URL: <https://www.infoplease.com/culture-entertainment/prospectfp-top-100-public-intellectuals>. [in English]

Стаття надійшла до редакції 06.08.2024

Стаття рекомендована до друку 02.09.2024